

O POTREBI DJELOMIČNOGA PRILAGODIVANJA DIJALEKATSKIH MJESNIH IMENA I PREZIMENA

Danijel Alerić

Do osmoga izdanja Boranićeva Pravopisa, tj. do godine 1941, vrijedilo je načelo da u hrvatskom književnom jeziku mjesna imena i prezimena iz ekavskih i ikavskih područja čuvaju samoglasnike *e* i *i* koji su nastali od nekadašnjega jata (*Ludbreg, Nemčić, Lički Osik, Cvitković* . . . umjesto *Ludbrijeg, Nijemčić, Lički Osijek, Cvjetković* . . .). To je načelo bilo popraćeno bilješkom da se »imena ove ruke otimaju . . . katkad i od drugih pravila« pa da zbog toga treba pisati npr. *Livno* umjesto *Hlijevno*, *Foča* umjesto *Hoča*, *Gacko* umjesto *Gatsko*, *Raić* umjesto *Rajić*, *Kadžić* (za razliku od *Kačić*).¹ U toj bilješci nije nalazilo mjesta nijedno mjesno ime ni prezime muškoga roda s kajkavskoga područja koje se u nominativu jednine izvorno izgovara s nepostojanim *e* (*Čakovec, Hagenj, Jarek, Podturen, Tuhelj* . . .; *Tkalec, Režek* . . .), a ni koje pluralno mjesno ime muškoga roda s čakavsko-štokavskoga područja koje se u nominativu množine izvorno izgovara s nastavkom *-e* umjesto s nastavkom *-i* (*Rašćane, Padene, Tugare, Mravince, Kućice* . . .), pa ni koje pluralno mjesno ime muškoga roda s kajkavsko-čakavskoga područja koje se u nominativu množine izvorno izgovara sa suglasnicima *k, g, h* ispred nastavka *-i* (*Gornjaki, Bregi, Čehi* . . .). Mjesna su imena iz prve i druge skupine u pravopisnim rječnicima ipak bilježena. U rječniku koji je dodan npr. četvrtom izdanju Boranićeva Pravopisa (izašlo 1928) od mjesnih imena iz prve skupine neka su zabilježena s nepostojanim *a* (*Čakovac, Delekovac, Sisak*), a neka s nepostojanim *e* (*Brdovec, Ivanec, Klanjec, Tuhelj*). Uz ona imena koja su zabilježena s nepostojanim *e* zabilježen je uvijek i njihov posvojni pridjev (ktetik), ali s nepostojanim *a* (*brdovački, ivanački, klanjački, tuhaljski*). U istom pravopisnom rječniku zabilježena su od mjesnih imena iz druge skupine samo dva: *Grižane* i *Jezerane*, ali prvo s oznakom »stari lik za *Grižani*«, a drugo s oznakom »stari lik za *Jezerani*«.

U osmom izdanju Boranićeva Pravopisa (1941) došlo je do značajne promjene. I dalje je zadržano načelo da »mjesna imena i prezimena iz ekavskih i ikavskih područja čuvaju *e, i*«, ali je ona bilješka zadobila karakter načela: »Vlastita se imena ove ruke i inače ne mijenjaju u književnom jeziku; piše se na pr. *Livno* mjesto *Hlijevno*, *Foča* mj. *Hoča* (od *Hotča*), *Gacko* mj. *Gatsko*, *Klajć* mj. *Kljajić* (od *kljajo* = *kljast*).« Uz to načelo pojavila su se i ova dva: »Jednako ostaju bez promjene mjesna imena i prezimena iz č a k a v-

¹ Usp. D. Boranić, *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, V. izdanje, Zagreb, 1930, str. 11. Slično u svim izdanjima toga pravopisa od I. do VII.

s k o g a i k a j k a v s k o g a narječja; na pr. čakavski *Meja* mj. Međa, *Crikvenica* mj. Crkvenica, *Črnčić* mj. Crnčić, *Križišće* mj. Križište; kajkavski *Oroslavje* mj. Oroslavlje, *Začretje* mj. Začreće, *Maček* mj. Mačak, *Belostenec* mj. Bjelostjenac, *Brdovec* mj. Brdovac, *Gluboki dol* mj. Duboki dol. – U deklinaciji se kajkavsko nepostojano *e* vlada kao štokavsko nepostojano *a*; na pr. *Maček* : gen. *Mačka*, pridjev *Mačkov*; *Brdovec* : gen. *Brdovca*, pridjev *brdovački*.²

Sva ta načela, od kojih su posljednja dva ušla u to izdanje Boranićeva Pravopisa očitno pod utjecajem jednoga članka prof. Ivšića,³ zadržana su i u devetom izdanju Boranićeva Pravopisa (1947). U posljednjem, desetom izdanju toga pravopisa (1951) ona su ponovljena na istomu mjestu, ali s jednom izmjenom: posvojni pridjev izveden od toponima *Brdovec* ne glasi više *brdovački*, nego *brdovečki*.

Upada u oči da se među mjesna imena kojima se ilustriraju ta načela nije uspjelo probiti nijedno pluralno mjesno ime muškoga roda s nastavkom *-e* ili sa suglasnicima *k*, *g*, *h* ispred nastavka *-i*. U rječniku uz osmo izdanje pojavljuje se samo jedno pluralno mjesno ime s nastavkom *-e*: *Grižane*, ali opet s oznakom »stari lik za *Grižani*«. U rječnicima uz deveto i deseto izdanje javljaju se opet oba spomenuta imena toga tipa: *Grižane* i *Jezerane*, ali bez pratnih oznaka.

U *Pravopisna pravila* Novosadskoga pravopisa uneseno je na odgovarajućem mjestu načelo koje je u hrvatskom književnom jeziku i pravopisu vrijedilo prije osmoga izdanja Boranićeva Pravopisa.⁴ U poglavlju o pisanju tuđih riječi – tamo gdje se govori o tome kako treba izgovarati i pisati slavenska

² Usp. D. Boranić, o. c., VIII. izdanje, Zagreb, 1941, str. 7. Nepostojano *a* u posvojnem pridjevu *brdovački* (: *Brdovec*) javlja se na osnovi ovoga načela, koje je izneseno na drugom mjestu: »U pridjevima od kajkavskih i slavenskih imena s nepostojanim *e* dolazi nepostojano *a*: na pr. *Klanjec* : *klanjački*, *Jablonec* : *jablonački*.« (Ib., str. 54.)

³ To je Ivšićev članak *I naša o »Mačku*«, koji je objavljen u časopisu *Hrvatski jezik*, knj. I, Zagreb, 1938/39, str. 50–54. U tome članku Ivšić upozorava da se u prezimenu vođe Hrvatske seljačke stranke nalazi nepostojano *e* pa da njegovo prezime treba deklinirati ovako: *Maček*, *Mačka*, *Mačku* . . ., a ne ovako: *Maček*, *Mačeka*, *Mačeku* . . ., kako je bilo uvriježeno ne samo među štokavcima i čakavcima nego i među nekim kajkavcima (i kako je ostalo uvriježeno i nakon Ivšićeva članka; usp. i imenice *mačkovac* i *mačekovština*). On ističe »da u svijest štokavca, koji govori književnom fonetikom *otac* — *oca*«, doduše, »ne pristaje kategorija kao *otec* — *oca*, *maček* — *mačka*«, ali da se ovdje radi samo o tome »da se štokavci naviknu mijenjati nekoliko vlastitih imena onako, kako ih mijenjaju sami nosioci i cijela njihova okolina«. K tome dodaje da se »doista ničim ne bi dalo opravdati, da štokavac došavši na pr. za suca u *Klanjec* govori da služi u *Klanjcu*, a naši Hrvati kajkavci, koji su se rodili u *Ivanču* ili u Zagrebu u *Barutanskom Jarku*, da u svojem književnom jeziku govore, da su se rodili u *Ivanču* ili *Barutanskom Jarku*. jer se mjesto njihova rođenja zove *Ivanec* ili *Barutanski Jarek*«. Treba reći da se iz toga članka može zaključiti da Ivšić nije razmišljao o obliku posvojnih pridjeva izvedenih od kajkavskih mjesnih imena s nepostojanim *e*, a ni o mogućnosti da se kajkavsko nepostojano *e* zamijeni nepostojanim *a*.

⁴ Usp. *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom*, Zagreb – Novi Sad, 1960, str. 31, § 36.

imena s nepostojanim *e* i *o* – još se kaže: »Ali u hrvatskosrpskom (kajkavska imena): *Sremec – Sremca, Vodopivec – Vodopivca, Tkalec – Tkalca.*«⁵ Sudeći po primjerima, pod kajkavskim se imenima u toj rečenici ne misli na mjesna imena u kojima se javlja nepostojano *e*.

U *Pravopisnom su rječniku* neka mjesna imena s kajkavskoga područja zabilježena s nepostojanim *a*: *Hrvatski Leskovac, Sisak, Tuškanac, Kraljičin zdenac*, ali su dva zabilježena s nepostojanim *e*: *Čakovec, Kumrovec*. U kteticima svih tih mjesnih imena – koliko su zabilježeni – javlja se nepostojano *a*: *sisачki, tuškanački, čakovački, kumrovački*. I u kteticima koji stoje prema mjesnim imenima *Križevci* i *Moravče* javlja se nepostojano *a*: *križevački, moravački.*⁶

U tome rječniku zabilježena su i ona dva pluralna mjesna imena na *-ane* iz Boranićeva pravopisnoga rječnika, u obliku *Gržžane* i *Jèzeràne*, ali s neočekivanom oznakom da su to pluralni oblici imenica ženskoga roda. Da netko ne bi pomislio da je posrijedi autorska ili tiskarska pogreška, uz ime *Gržžane* naveden je i dativni oblik *Gržžanama*.

*

Preporuka da se mjesno ime *Čakovec* izgovara i piše u tome kajkavskom obliku, a da se ktetik od toga mjesnog imena više ne izgovara i ne piše u obliku *čakovečki*, nego u obliku *čakovački*, primljena je na kajkavskom području, gdje su to mjesno ime i njegov ktetik smatrani predstavnicima svih kajkavskim mjesnih imena i ktetika s nepostojanim *e*, s nezadovoljstvom. U *Vjesniku* od 14. travnja 1961. čak je javno zatraženo objašnjenje zašto je ozakonjeno da se piše i govori *čakovački* prema *Čakovec* kad nikad nitko u tome kraju nije tako govorio niti govori, već svi upotrebljavaju pridjev *čakovečki*, a, usto, i zašto je dopušteno da se taj kraj zove i *Medimurje* i *Medumurje* kad nitko u Čakovcu ni u susjednim krajevima ne upotrebljava oblik *Medumurje*.

Na to javno pitanje, koje je formulirano tako kao da u Čakovcu ni »u susjednim krajevima« nema nijednoga rođenoga štokavca ili čakavca, odgovorio je uskoro prof. Mate Hraste, jedan od sastavljača *Pravopisnoga rječnika*, u članku koji je objavljen u časopisu *Jezik*.⁷ Kako se razabire iz toga članka, Hraste je bio mišljenja da se »pravopisna pravila koja se odnose na imena

⁵ *Ib.*, str. 166, § 207.

⁶ U *Pravopisnom rječniku* pojavljuje se i jedan ktetik s nepostojanim *e*: *brdovečki*, no, očito, greškom jer je isti ktetik zabilježen na odgovarajućem mjestu u školskom izdanju Novosadskoga pravopisa u obliku *brdovački* (usp. *Pravopis hrvatskosrpskog jezika*, Školsko izdanje, II. izdanje, Zagreb — Novi Sad, 1962. s. v. *Brdovec*).

⁷ Usp. M. Hraste, *O pisanju imena mjesta*, *Jezik*, god. IX, Zagreb, 1961/62, str. 7–10.

mjesta« ne mogu »primijeniti u cijelosti na sve naše krajeve« — u prvom redu čakavske i kajkavske — »jer bi to izazvalo mnoga neslaganja s pravilima književnog jezika«, koji »ima za osnovu štokavski dijalekat novijega hercegovačkog tipa«. On upozorava da se usklađivanje s pravilima književnoga jezika ponekad vrši i kad se radi u toponimima s novoštokavskoga područja; npr. bosanska mjesna imena *Hrvaćani*, *Vrhopolje*, *Bihać* i dr. sigurno se u narodnom govoru izgovaraju bez *h*. Izgleda mu sasvim prirodno da se npr. čakavska imena mjesta na njegovu rodnom otoku Hvaru: *For*, *Stori Grad*, *Zoraće*, *Varbonj*, *Varboska*, *Grobje*, *Sveto Nedija*, *Pojica* javljaju u književnom jeziku u ovom obliku: *Hvar*, *Stari Grad*, *Zaraće*, *Vrbanj*, *Vrboska*, *Grablje*, *Sveta Nedjelja*, *Poljica*. Jednako mu se čini prirodnim da se i ktetici *forski*, *broški*, *splitski*, *varbovaški* itd. u književnom jeziku izgovaraju i pišu u ovom obliku *hvarski*, *brački*, *splitski*, *vrbovački* itd. Da nije bio suautor *Pravopisnoga rječnika*, Hraste bi vjerojatno nakon toga nastupio i kao zagovornik poštokavljenoga oblika *Čakovac* pa ne bi bio prisiljen da oblik *čakovački* — u nedostatku valjanih argumenata — brani kao da se radi o pravopisnom, a ne jezičnom problemu (da je oblik *čakovački* opravdaniji od oblika *čakovečki*, ne može se, naime, dokazivati time što npr. pridjev *lajpciški* ili *leipziški* ima hrvatski nastavak).

Svoje mišljenje o tome kako bi trebalo izgovarati i pisati mjesna imena, etnike i ktetike koji potječu iz narječja i govora koji se ne nalaze u osnovi hrvatskoga i srpskoga književnog jezika Hraste je još čvršće iznio u članku koji je objavljen koju godinu kasnije, također u časopisu *Jezik*.⁸ Tu on kaže »da imena mjesta na kajkavskom i čakavskom području i na starijem štokavskom koje nije osnova književnog jezika treba glasovno i morfološki približiti književnom jeziku kad se ta imena upotrebljavaju u javnom životu za širu publiku«, i to »koliko je god moguće«. Već i sama činjenica što u tome članku podsjeća na svoj članak iz godine 1961. i iznosi da ga je napisao »kad je bilo potrebno utvrditi, treba li pisati *Međimurje* ili *Medumurje*«, a prešućuje prvi poticaj za pisanje toga članka — potrebu da objasni opravdanost pisanja ktetika *čakovački* prema mjesnom imenu *Čakovec* — govori vrlo mnogo.

Iako rođeni čakavac i, k tome, dijalektolog, Hraste je, dakle, bez sumnje, bio mišljenja da i kajkavska mjesna imena, etnike i ktetike s nepostojanim *e*, čakavsko-štokavska pluralna mjesna imena muškoga roda na *-e*, kajkavsko-čakavska pluralna mjesna imena muškog roda s osnovom na *k*, *g*, *h*, treba prilagoditi hrvatskom književnom jeziku.

⁸ Usp. M. Hraste, *Tvorba etnika i ktetika u hrvatskosrpskom jeziku*, *Jezik*, god. XII, Zagreb, 1964/65, str. 97–101.

U hrvatskom književnom jeziku promjenljivi su dijelovu u deklinaciji ustaljeni još u prošlom stoljeću. Njihova težnja da u svakoj prilici zauzmu svoje mjesto još je jača od težnje da neka dijalekatska ili tuđa riječ uskladi svoj ortoepski oblik sa zahtjevima književnoga jezika.⁹ Radi zadovoljenja te težnje moralo je biti okrnjeno čak i načelo o izvornom pisanju nehrvatskih vlastitih imena (uobičajeno je da se govori i piše npr. *Marija Curie-Sklodowska*, a ne *Marie Curie-Sklodowska*, *Petar I. Čajkovski*, a ne *Petar* ili *Pjotr I. Čajkovskij*, *Nova zemlja*, a ne *Novaja zemlja*, *Carsko Selo*, a ne *Carskoje Selo*). Stoga poznato načelo da mjesna imena, a i ktetici i etnici ulaze u hrvatski književni jezik u onomu obliku koji se upotrebljava na području njihova nastanka, nije sretno formulirano. To bi načelo u tome obliku moglo u deklinaciji izazvati pravu zbrku: kao što Čakovčani mogu tvrditi da je jedino ispravan nominativni (i akuzativni) oblik *Čakovec* (a ne *Čakovac*), a Pakoštanci da je jedino ispravan nominativni oblik *Pakoštane* (a ne *Pakoštani*), s istim bi pravom stanovništvo Milne na Braču to moglo tvrditi za nominativni oblik *Mlno* (umjesto *Milna*), Splićani za lokativni oblik *u Split* (umjesto *u Splitu*; npr. u rečenici *Bio sam u Split*), Zelinčani za lokativni oblik *u Zeline* (umjesto *u Zelini*), Drnišani za instrumentalni oblik *pred Drnišom* (umjesto *pred Drnišem*), Kaštelani za genitivni oblik *iz Kaštel* (umjesto *iz Kaštela*), Krapinci za lokativni oblik *u Krapinskih Toplicah* (umjesto *u Krapinskim Toplicama*), Drinovčani u zapadnoj Hercegovini za lokativni oblik *u Drinovcima* (umjesto *u Drinovcima*) itd.

Potreba za prilagođivanjem kajkavskih mjesnih imena i prezimena s nepostojanim *e* i čakavsko-štokavskih pluralnih mjesnih imena muškoga roda sa starim nastavkom *-e* deklinacijskom sustavu hrvatskoga književnoga jezika ne osjeća se ipak toliko zbog bojazni da bi jednoga dana stanovništvo kojega spomenutoga ili nespomenutoga mjesta počelo tražiti da se u hrvatskom književnom jeziku poštuju i specifični padežni oblici imena toga mjesta,¹⁰ nego u prvom redu zbog nekih drugih razloga.

Jedan je od tih razloga zajednički spomenutim skupinama mjesnih imena i prezimena. Onaj tko uči hrvatski književni jezik može, naime, još i upamtiti da npr. ime poznatog ljetovališta na Jadranskom moru treba izgovarati i pisati u obliku *Crikvènica*, jer se osnova toga mjesnog imena pojavljuje svaki put

⁹ Korisno je ovdje upozoriti da su i dijalekatska vlastita imena dosad ulazila u hrvatski književni jezik ortoepski usklađena sa zahtjevima toga jezika (*Zàčrètje*, *Crikvènica*, *Miklò-ušić* ...).

¹⁰ Međutim, to se traženje može na svoj način manifestirati u školskoj praksi. Nije, naime, moguće lako objasniti npr. mladom Drnišaninu zašto se on mora navikavati na iznimne (dijalekatske) nominativne oblike *Čakovec* i *Pakoštane*, a istodobno svoj instrumentalni oblik *pred Drnišom* zamjenjivati književnim oblikom *pred Drnišem* i usto misliti da ipak treba reći *pred Senjom*.

kad se ono čuje u govoru poznavaoa toga jezika ili susretne u tekstu pisanu tim jezikom. Ali upamtiti da npr. nominativni oblici imena sela Miholjanca blizu Đurđevca i Rášćānā blizu Imotskog glase *Miholjanec* i *Rášćāne*, a ne *Miholjanac* i *Rášćāni*, neusporedivo je teže. U govoru poznavaoa izvornoga nominativnoga oblika ili u nekomu njegovu tekstu mogli bi se pojaviti gotovo svi ostali padežni oblici (gen. *Miholjanca*, *Rášćānā*, dat. *Miholjancu*, *Rášćānima* itd.) a da se još uvijek ne bi moglo zaključiti kako ime tih mjesta glasi u nominativu. Najgore je još što bi se iz podatka da se Miholjanec nalazi blizu Đurđevca i iz podatka da se Rašćāne nalaze nedaleko od Vinjana u Imotskoj krajini mogao izvesti kriv zaključak da treba govoriti i pisati i *Đurđevac* i *Vinjane*.^{10a} Miholjčani, a i mnogi drugi stanovnici u đurđevačkoj okolini, pa i u Đurđevcu ime toga mjesta i ne izgovaraju drugačije nego *Đurđevac*. I u Imotskoj krajini, pa i u samim Vinjanima ima onih od kojih se još uvijek može čuti nominativni oblik *Vinjane*. Zbog bojazni da ne upotrijebi pogrešan nominativni ili akuzativni oblik, poznavalac književnoga jezika morao bi ili neprestano listati kakav pouzdan priručnik hrvatskih mjesnih imena ili izbje-gavati upotrebu nekih padežnih oblika.

Ostale je razloge najbolje navesti posebno za svaku spomenutu skupinu mjesnih imena i prezimena.

*

Na kajkavskom području živi ne samo dosta velik broj mjesnih imena u kojima se izvorno javlja nepostojano *e* (*Belec*, *Botinec*, *Brdovec*, *Brestovec*, *Čakovec*, *Đelekovec*, *Đurmanec*, *Hagenj*, *Ivanec*, *Klanjec*, *Kraljevec*, *Kumrovec*, *Novoselec*, *Orehovec*, *Peteranec*, *Petrijanec*, *Tuhelj*, *Vrbovec* itd.) nego i više etnika s nepostojanim *e*: *Dugoselec*, *Krapinec*, *Lepoglavec*, *Medimurec*, *Podravec*, *Posavec*, *Prekmurec*, *Samoborec*, *Trakoščanec*, *Turopoljec*, *Varaždinec*, *Vrapčanec*, *Zagorec* itd. Oni su po dosadašnjim normativnim priručnicima ipak ulazili u hrvatski književni jezik s nepostojanim *a*: *Dugoselac*, *Krapinac*, *Lepoglavac*, *Medimurac* ili *Medumurac*, *Podravec*, *Posavec*, *Prekmurac* (ne *Prekmurac!*), *Samoborac*, *Trakoščanac*, *Turopoljac*, *Varaždinac*, *Vrapčanac*, *Zagorac* itd. Tko se, dakle, u nekom tekstu susretne s padežnim oblicima *Miholjancu*, *Đurđevcu*, *Vrapčancu* itd., mora pri rekonstrukciji nominativnoga oblika razmišljati ne samo o tome što je kajkavsko, a što štokavsko nego i o tome što je toponim, a što etnik. Netko bi mogao pomisliti da bi teškoćā bilo manje kad bi se i ti etnici izgovarali i pisali s izvornim, nepostojanim *e*. No u tome slučaju moralo bi se misliti na to da je npr. Miho-

^{10a} Uvjeren sam da je čak i među čitateljima *Jezika* malo onih koji bi mogli, bez konzultiranja vjerodostojne literature, sa sigurnošću reći da li se je, npr., glasoviti zagrebački biskup, po kojemu su u Zagrebu nazvani Maksimir i Vrhovčev vijenac, zvao Maksimilijan Vrhovec ili Maksimilijan Vrhovac.

ljančanin *Podravec*, a Đurđevčanin *Podravec*. Usto u izvornom obliku za genitiv množine nema nepostojanoga samoglasnika (*Medimurcev, Prekmurcev, Zagorcev* . . .), a u književnom se obliku za genitiv plurala javlja nepostojano *a* (*Medimuraca* ili *Mudumuraca, Prekomuraca, Zagoraca* . . .) pa bi se u padežnim oblicima istoga etnika javljalo i nepostojano *e* i nepostojano *a*. Tome treba dodati da spomenuti etnici dolaze u kajkavskom narječju i u ulozi općih imenica: *varaždinec* 'vlak koji dolazi iz Varaždina', *samoborec* 'vlak koji vozi na liniji Samobor – Zagreb i obrnuto', *turopoljec* 'pasmina svinja iz Turopolja' itd., koje po normativnim priručnicima također ulaze u književni jezik u poštokavljenu obliku: *varaždinac, samoborac, turopoljac* itd.

I mnogi kajkavski ktetici žive na kajkavskom području s nepostojanim *e*: *belečki, botinečki, brdovečki, brestovečki, čakovečki, delekovečki, durmanečki, hagenjski, ivanečki, klanječki, kraljevečki, križevečki, kumrovečki, moravečki, novoselečki, orehovečki, peteranečki, petrijanečki, tuheljski, vrbovečki* itd. Sve do posljednjega, desetog izdanja Boranićeva Pravopisa ti su ktetici ulazili u hrvatski književni jezik s nepostojanim *a*, a ulaze i po Novosadskom pravopisu: *belaćki, botinovački, brdovački, brestovački, čakovački* itd. Nesklad između propisa da se neka kajkavska mjesna imena s nepostojanim *e* izgovaraju i pišu s nepostojanim *e* i propisa da se svi kajkavski ktetici s nepostojanim *e* izgovaraju i pišu s nepostojanim *a* doista se ne bi smio podnositi u književnom jeziku. U desetom izdanju Boranićeva Pravopisa bili su, kako sam već iznio, ozakonjeni samo izvorni oblici tih ktetika. Polazeći od činjenice da su u hrvatskom književnom jeziku danas priznati oblici kajkavskih mjesnih imena s nepostojanim *e*, za povratak na to stanje izjasnili su se u novije vrijeme, neovisno jedan o drugom, Antun Šojat¹¹ i Stjepko Težak,¹² u člancima iz kojih se ipak ne vidi da su im bili poznati spomenuti Hrastini članci. No kad bi, radi uklanjanja onoga nesklada, taj prijedlog bio i prihvaćen, ne bi se mogao ukloniti nov nesklad: uz kajkavske ktetike s nepostojanim *e* (*belečki, botinovečki, brdovečki, brestovečki, čakovečki* . . .) egzistirali bi i kajkavski ktetici s nepostojanim *a* (*križevački, leskovački, sisački, tuškanački, zagrebački* . . .), a i etnički pridjevi s nepostojanim *a* (*dugoselački* 'što pripada stanovnicima Dugog Sela', *samoborački* 'što pripada stanovnicima Samobora' . . .; ovamo po porijeklu spada i današnji ktetik *zagrebački*, kajk. *zagrebečki*, kojim je izvorno označivana pripadnost Zagrepcima, tj. Zagrepčanima).¹³

¹¹ Usp. A. Šojat, *Književni lik pridjeva na -ski od kajkavskih toponima s nepostojanim e*, Jezik, god. XXI, Zagreb, 1973/74, str. 12–17.

¹² Usp. S. Težak, *Etnici i ktetici u Pravopisnom rječniku*, Jezik, god. XXI, Zagreb, 1973/74, str. 52–55.

¹³ Svoj prijedlog da se u hrvatskom književnom jeziku priznaju kajkavski ktetici s nepostojanim *e* Šojat i Težak (u člancima koji su spomenuti u bilj. 11. i 12) nastoje poduprijeti

Kajkavskih prezimena u kojima se izvorno javlja nepostojano *e*, ima znatno više nego što se je to svojedobno bilo učinilo prof. Ivšiću. Obično imaju oblik imenice na *-ec* i *-ek*: *Andrašec, Andrašek, Banovec, Belec, Bivec, Bobinec, Borovec, Botinec, Bukovec, Cerovec, Cviček, Čegec, Čukec, Đurekovec, Fuček, Grkavec, Hrupec, Husinec, Jakopec, Jakopinec, Kosovec, Kranjec, Krapinec, Krivec, Kurtanjek, Kušec, Lipovec, Maček, Mravec, Ozimec, Petanjek, Petrinec, Posavec, Predavec, Putanec, Ratkajec, Režek, Samoborec, Sinovec, Skalec, Starinec, Šimunec, Škrlec, Špiranec, Štefanec, Tkalec, Topolovec, Trakošćanec, Turopoljec, Varaždinec, Vodopivec, Vrabec, Zadravec, Zagorec, Zajec, Zabec, Žganec, Židovec* itd. No ima i onih s pridjevskim oblikom: *Borovečki, Cerovečki, Ciglenečki, Đurkovečki, Petrovečki, Prugovečki* itd. Kako sam već

još nekim argumentima:

a) Sojat ističe da završetak *-ečki* nije izvan glasovnog sustava štokavskoga narječja, kako je to bio ustvrdio Stjepan Babić, nego da »kao skup fonema (usp. dat. jd. *zvečki, prečki*) ... i kao završetak kтетика *-ečki* pripada i štokavskom narječju i književnom jeziku« (tu drugu tvrdnju ilustrira primjerima *bečki, osječki, porečki, uzbečki, astečki, libečki, kvibečki*). Dakako, to mu vrijedi i za ostale, rjeđe završetke s nepostojanim *e*. Uvjeren je da prezimena kao *Ciglenečki, Petrovečki, Poldečki*, u kojima »nije moguća promjena *e*»^a, »i štokavci tako izgovaraju« i da se danas, »zahvaljujući reklami na televiziji, radiju, u novinama, ne govori drugačije nego »vrbovečka pašteta« pa da to »nikoga ... ne smeta«. No Sojat zaboravlja nešto što je u ovom slučaju važnije: mjesna imena tipa *Čakovec* i kтетике tipa *čakovečki* štokavac doživljava kao iskrivljena štokavska mjesna imena tipa *Čakovac* i kтетике tipa *čakovački*. Pred takvim mjesnim imenima i kтетicima on se nalazi u poziciji kosca kojemu dopadne u ruke kosa načinjena za kosca ljevaka. Dok govori štokavski, odnosno dok govori hrvatskim književnim jezikom, svatko tko koliko-toliko dobro govori tim narječjem ili tim jezikom, pa bio i rođeni kajkavac, morao bi se naći u poziciji toga kosca. Njemu bi, dakle, morali smetati oblici prezimena *Ciglenečki* i *Petrovečki* (u prezimenu *Poldečki* ne osjeća se nepostojano *e*) i oblik pridjeva *vrbovečki*. Da doista i smetaju, može se zaključiti i na osnovi jedne usputne primjedbe Stjepana Babića iz koje proizlazi da se neka vlastita imena na *-ec* »kadikad« poštokavljaju »pa na pr. možemo čiti ili pročitati: *Črnomerac, Markuševac, Celovac*«. (Usp. S. Babić, *Deklinacija slavenskih imena s nepostojanim e*, Jezik, god. III, Zagreb, 1954/55, str. 9.) Da budem jasniji: dok govori kajkavskim narječjem, onomu tko koliko – toliko dobro govori tim narječjem, pa bio i rođeni štokavac, jednako bi moralo smetati nepostojano *a* npr. u prezimenu *Kurelac*, mjesnom imenu *Đurđevac* i kтетiku *durđevački*. Dakako, i nekim štokavcima koji tek površno upoznaju kajkavsko narječje može se, zbog ovih ili onih razloga, trenutačno učiniti da im kajkavsko nepostojano *e* ne smeta. No ne treba zaboravljati da među štokavcima, a jednako i među čakavcima i kajkavcima, ima čak i onih koji svojim kćerima, zasljepljeni sjajem s filmskoga platna i težnjom za neobičnošću, nadijevaju tuđa imena *Carmen, Ines, Ingrid* i sl., uopće ne misleći na mogućnost njihova funkcioniranja u deklinacijskom sustavu hrvatskoga jezika ni na neugodne zabune do kojih može doći zbog toga što ta imena imaju u hrvatskom jeziku oblik imenica muškoga roda.

b) Težak kaže da bi davanje prava »gradanstva sufiksima *-ečki* u tvorbi kтетика od topounima sa sufiksom *-ec*« imalo »i praktičnu, razlikovnu vrijednost« jer bi se mogli razlikovati »kтетici izvedeni od *Brestovac* i *Brestovec, Vrhovac* i *Vrhovec* i sl.«. Slično zaključuje i Sojat. No i Težak i Sojat zaboravljaju da praktične koristi od razjednačivanja s pomoću nepostojanoga *e* nema čak ni onda kad se radi o mjesnim imenima, jer je redovito riječ o mjesnim imenima relativno slabo poznatih i međusobno dosta udaljenih mjesta, o mjesnim imenima koja se, kad to ustrela, popračaju oznakom koja o lokaciji mjesta govori obično znatno više nego nepostojano *e* ili *a*: poznata su npr. mjesna imena *Daruvarski Brestovac, Garešnički Brestovac, Ogulinski Brestovac, Požeški Brestovac, Brestovac na Slijemenu* (izvorno: *Brestovec*) itd.

iznio. Ivšić je tražio »da se štokavci naviknu mijenjati« ta prezimena »onako kako ih mijenjaju sami nosioci i cijela njihova okolina«, ali je ipak smatrao da se može opravdati »zadržavanje nepostojanoga e« kad »kajkavska riječ nema prema sebi štokavske riječi (na pr. *Režek* – *Režeka* mjesto *Reška*)«. ¹⁴ Ivšić bi, bez sumnje, dopustio da nepostojano e postane dio osnove i onda kad se radi o kajkavskim prezimenima u kojima ono i na samom kajkavskom području može biti i nepostojano i postojano (npr. prema nominativnim oblicima *Andrašec*, *Kovačec*, *Tomašec* dolaze i genitivni oblici *Andrašca*, *Kovačca*, *Tomašca* i genitivni oblici *Andrašeca*, *Kovačeca*, *Tomašeca*¹⁵) jer bi to bilo u skladu s njegovom konstrukcijom »da je baš jedna od karakterističnih crta u hrvatskom kajkavskom dijalektu ostajanje vokala e od nekadašnjega poluglasa kroza sve padeže u deminutivno-hipokorističnih imenicama na -ec i -ek«. ¹⁶ No kad je napisao da bi se štokavci trebali naviknuti da kajkavska prezimena mijenjaju kao i kajkavci, prof. Ivšić nije mislio na činjenicu da je kajkavski vokativni oblik izjednačen s nominativnim (*Maček!*) ni na činjenicu da i prezimena imaju pluralne oblike, koji se u kajkavskom narječju znatno razlikuju od onih u hrvatskom književnom jeziku (*Mački*, *Mačkov*, *Mačkom*, *Mačke*, *Mački!*, *Mačkih*, *Mački*).

Ako se uzme da se svi padežni oblici tih kajkavskih prezimena osim onoga za nominativ singulara, moraju prilagoditi zahtjevima književnoga jezika, ¹⁷ ipak se ne bi mogla izbjeći ista ona anomalija koja bi se pojavila kad bi bili priznati kajkavski etnici s nepostojanim e: prema obliku za nominativ singulara s nepostojanim e morao bi stajati oblik za genitiv plurala s nepostojanim a (nom. sg. *Banovec*, *Tkalec*, *Varaždinec* : gen. pl. *Banovaca*, *Tkalaca*, *Varaždina*). Jer, mogućnost da se u oblik za genitiv plurala umeće nepostojano e (*Bânovēcā*, *Tkâlēcā*, *Varâždînēcā*; npr. *pet Bânovēcā*, *nakon Varâždînēcā*) uopće ne dolazi u obzir.

Dakako da je u nominativni oblik prezimena, s kojim su nosioci prezimena emocionalno najjače povezani, teško dirati. No treba se sjetiti da se dijalekat-

¹⁴ Usp. S. Ivšić, o. c., str. 54.

¹⁵ Taj mi podatak potvrđuje Ivan Kalinski, suradnik Instituta za jezik JAZU, koji je rođen u Zelini.

¹⁶ Usp. S. Ivšić, o. c., str. 52.

¹⁷ U gramatici što ju je napisao zajedno sa Slavkom Pavešićem, Zlatko Vince kaže da u vokativu singulara »ostaju nepromijenjena . . . i ona naša prezimena koja su postala od apelativnih imenica muškog roda (Švelec, Sremac, Lisac)« i da »redovno imaju vokativ jednak nominativu i prezimena na k, g, h, c da ne bi došlo do glasovne promjene (Tabak – Tabak, Lovrak – Lovrak, Petanjek – Petanjek, Bauh – Bauh, Zgorelec – Zgorelec, Štambuk – Štambuk, Grieg, Zech i sl.)«. (Usp. *Jezični savjetnik s gramatikom*. Uredio dr Slavko Pavešić, Zagreb, 1971, str. 350–351.) No, to je dosad osamljeno mišljenje jednoga hrvatskoga gramatičara. U VI, prerađenom izdanju Težakova i Babićeva *Pregleda gramatike hrvatskoga književnog jezika*, koje je izašlo u Zagrebu godine 1973. ono nije prihvaćeno. Uvođenjem te novosti hrvatski bi se književni jezik doista znatno udaljio od svoje novoštokavske osnove jer bi bila širom otvorena vrata likvidaciji posebnoga vokativnoga oblika.

ska prezimena ortoepski ipak prilagođuju hrvatskom književnom jeziku. Ponekad se usklađivanje s književnim jezikom vrši i u većoj mjeri; npr. kajkavska prezimena u kojima se izvorno nalazi č (*Habdelič, Jagič, Jambrešič, Kovačić, Mikloušič, Trakoščanec* . . .) mijenjaju to č u književnom jeziku u ć (*Habdelić, Jagić, Jambrešić, Kovačić, Mikloušić, Trakoščanec* . . .). Ta promjena dolazi do izražaja ne u ovom ili onomu padežnom obliku, nego u svim padežnim oblicima.

Mislim, dakle, da bi nosioci kajkavskih prezimena s nepostojanim *e* trebali – kako neki od njih i čine – to *e* ili zamijeniti nepostojanim *a* (*Tkalec* > *Tkalac*) ili dopustiti da ono postane dijelom osnove (*Režek*, gen. *Režeka*). Iz nekoga prezimena moglo bi se nepostojano *e* čak i izbaciti (*Zajec* > *Zajc*). Kad je riječ o kajkavskim prezimenima poznatih ljudi iz hrvatske prošlosti, to bi prilagođivanje trebalo vršiti redovito: *Belostenec* > *Belostenac*, *Đurkovečki* > *Đurkovački*, *Fuček*, -čka > *Fuček*, -čeka, *Gregorijanec* > *Gregorijanac*¹⁸ *Gubec* > *Gubac*,¹⁹ *Milovec* > *Milovac*, *Pasanec* > *Pasanac*, *Vramec* > *Vramac*, *Zagrebec* > *Zagrebac*,²⁰ itd. Protiv toga sigurno ne bi imali ništa ni nosioci tih prezimena. Ta poznati kajkavski leksikograf iz XVII. st. piše svoje prezime ne samo u obliku *Belostenec* nego i u obliku *Bilostinac*,²¹ a na njegovu rječniku napisano je ono tako da se može čitati i *Belostenec* i *Bilostinac*, pa i *Belostenac*, u kojemu bi ga obliku, dakle, trebalo i stabilizirati. A poznati kajkavski komediograf Tito Brezovački (1757–1805), koji je rođen u Zagrebu kao sin Međimurca Mihalja *Brezovačkoga* (!) i Zagrepčanke Ane rođ. *Fabijanec*²² svoje prezime nikad i ne piše u kajkavskom obliku *Brezovečki*.²³ Spomenut ću još samo to da je poznati Gajev suradnik književnik Dragutin Rakovac (1813–1854) do priključenja ilirskom pokretu bio već

¹⁸ To prezime izvorno dolazi u obliku bez nepostojanoga vokala: »de Gregorijancz« (usp. *Enciklopedija Jugoslavije*, knj. 3, Zagreb, 1958, s. v. *Gregorijanci*).

¹⁹ Ne može se sa sigurnošću isključiti mogućnost da je Matija Gubac Beg bio doseljenik iz štokavskih krajeva, odnosno da je njegovo prezime i izvorno imalo nominativni oblik *Gubac* (u značenju 'gubavac'), koji se, uostalom, javlja i u sačuvanim sudbenim iskazima ostalih vođa seljačke bune: Matije Bistrića, Ivana Svrača, Ilije Gregorića, Mihaela Gušetića. (Usp. F. Rački, *Grada za poviest hrvatsko-slovenske seljačke bune god. 1573*, Starine, knj. VII, Zagreb, 1875, str. 266, 268, 273, 295, 300.)

²⁰ Prilagodbu *Zagrebec* > *Zagrebac* trebalo bi izvršiti utoliko prije što to, zapravo, i nije prezime »Štefana iz Zagreba, prodekatora kapucina«, autora djela *Hrana duhovna*.

²¹ Usp. *Hrvatska enciklopedija*, s. v. *Belostenec*.

²² Usp. M. Ratković, *Tituš Brezovački*, Djela Tituša Brezovačkoga, Stari pisci hrvatski, knj. 29, Zagreb, 1951, str. 223.

²³ To se može zaključiti na osnovi naslovnih strana njegovih djela i na osnovi njegovih molba. (Ib., str. 240. i d. pa str. 271. i d.) Svakako je još zanimljivije da je prezimenski oblik *Brezovački* upotrebljavao dosljedno i njegov otac (ib., str. 265. i d.), o kojemu se zna da je bio rodom iz Međimurja, da je »kao mlad čovjek došao u Topolovec, kraj Siska, za provizora na imanje grofice Marije Ane rođene Drašković« i da je kasnije prešao u Zagreb, gdje je vršio razne činovničke službe (ib., str. 223. i d.).

dobro poznat kao kajkavski književnik *Rakovec* i da je prezime poznatoga hrvatskoga publicista Imbre Ignjatijevića Tkalca (1824–1912) »prvobitno imalo kajkavski oblik *Tkalec*«. ²⁴

*

I pluralnih mjesnih imena kojima bi oblik za nominativ jednine završavao na suglasnik, ali im izvorni oblik za nominativ množine, umjesto na *-i*, završava na *-e*, ima više nego što se obično misli: *Bilišane, Biljane, Breštane, Brnaze, Brušane, Civljane, Doljane, Dragljane, Grižane, Hrvace, Igrane, Jezerane, Jošane, Koljane, Kućice, Lišane, Lučane, Matase, Mravince, Mrljane, Nevidane, Padene, Pakoštane, Pećane, Petračane, Puljane, Ramljane, Raščane, Srijane, Tugare, Ugljane, Visočane, Zavojane*, itd. Među stanovništvom gdje su ta mjesna imena ponikla često se spontano javlja tendencija da se ona prilagode književnom deklinacijskom sustavu. Tako npr. u okolini Imotskoga mjesna imena koja su prije stotinjak godina bila poznata u nominativnim oblicima *Studence, Vinjane, Raščane*, ²⁵ danas i u puku žive uglavnom u nominativnim oblicima *Stūdēnci, Vinjani, Rášćani*. Dok su prva dva novija nominativna oblika prodrila i u službenu upotrebu, treći još uvijek nije. Djelomično i zbog toga što inertna administracija čuva stariji nominativni oblik (nominativni joj je oblik uglavnom jedino i potreban!), ponekad se to prilagođivanje vrši na neočekivan način: promjenom roda. Normalan dativni, lokativni i instrumentalni nastavak *-ima* u tom se slučaju zamjenjuje nastavkom *-ama*. Dva su nam primjera za takvo prilagođivanje već poznata: mjesna imena *Grižane* i *Jezerane* označena su u Novosadskom pravopisu kao imenice ženskoga roda, a da se u to ne bi posumnjalo, zabilježen je i dativni oblik *Grižanama*. No sličnih primjera ima više. Spomenut ću ovdje samo još jedan: mjesnom imenu *Hřvace*, koje se može čuti i u obliku *Hřvatce* (kretik: *hrvãtačkĩ*, etnici: *Hřvãcanin* i *Hřvããanka*), dativni, lokativni i instrumentalni oblik danas ne glasi *Hřvacima*, nego *Hřvacama* (zapravo, *Hřvacam*). ²⁶ Naravno, takvo se prilagođivanje protivi jezičnom osjećaju poznavalaca hrvatskoga književnog jezika. Ono im djeluje kao atentat na duh toga jezika.

²⁴ Usp. *Enciklopedija Jugoslavije*, knj. 3, Zagreb, 1971, str. 340, s. v. *Tkalac*.

²⁵ Usp. V. Sabljar, *Miestopisni rieãnik kraljevinah Dalmacije, Hřrvatske i Slavonije*, Zagreb, 1866, s. v.

²⁶ Podaci dobiveni od intelektualca (rodena u Grabu blizu Sinja) koji je u tome selu službovao više godina. – Zanimljivo je da se u Šimunovićevim autobiografskim djelima ime toga sela pojavljuje u nominativu samo u obliku *Hřvaci* (lok. u *Hřvacima*), a ime sela Koljana samo u obliku *Koljane* (lok. u *Koljanima*). U jednoj njegovoj reãenici susreću se nominativni oblici obaju tih sela koja su mu bila toliko prirasla srcu: »Kroz cijelu godinu nizali se radosni događaji, pa ne samo Hřvaci, već i cijela krajina postade mi draga kao nekada selo Koljane.« (Usp. D. Šimunović, *Djela*, II, Zagreb, 1952, str. 179.)

Oni koji žele da govore i pišu korektnim hrvatskim književnim jezikom morali bi, dakle, zavirivati u priručnike mjesnih imena i onda kad i ne slute da je to potrebno. Dakako, toj svrsi ne bi mogao udovoljiti običan popis naseljenih mjesta koji izdaju poštanske uprave, nego priručnik u kojemu bi uz svako mjesno ime morao biti zabilježen i njegov rod, a, uz nominativni oblik, za svaku sigurnost, i neki drugi padežni oblici.

*

S deklinacijom je u hrvatskom književnom jeziku tijesno povezana sibilizacija jer se uvjeti za nju javljaju baš na mjestu na kojemu se dodiruju osnova i padežni nastavak: u dativu i lokativu jednine imenica ženskoga i muškoga roda na *-a* i u nominativu, dativu, vokativu, lokativu i instrumentalu množine imenica muškoga roda na suglasnik i na *-o*. Ta se sibilizacija u dativu i lokativu singulara imenica ženskoga i muškoga roda na *-a* ne provodi uvijek. Kad je riječ o zemljopisnim imenima, ona se redovito provodi ako ta imena žive i kao opće imenice (*Rijeka – Rijeci*) ili ako se radi o tuđim dobro poznatim imenima (*Amerika – Americi*), a provodi ili ne provodi ako ta imena ne žive kao opće imenice (*Boka – Boci i Boki, Požega – Požezi i Požegi; Kreka – Kreki, Volga – Volgi*). U nominativu, dativu, vokativu, lokativu i instrumentalu množine imenica muškoga roda na suglasnik i na *-o* ta se sibilizacija provodi redovito.

Na kajkavskom i čakavskom području ima priličan broj pluralnih mjesnih imena muškoga roda na suglasnik iz kojih se vidi da sibilizacija ne dolazi do izražaja ni u padežnim oblicima u kojima je u hrvatskom književnom jeziku prijelaz suglasnika *k, g, h* u *c, z, s* redovit: *Bregi, Crljenaki, Čehi, Delivuki, Gornjaki, Jarki, Novaki, Pologi, Pretoki, Rastoki, Šiljki, Šimraki, Šipki, Vrhi*, itd. Dakle, npr. mjesno ime *Gornjaki* moralo bi se deklinirati ovako: *Gornjaki, Gornjaka, Gornjakima, Gornjake, Gornjaki!*, (u) *Gornjakima*, (s) *Gornjakima*.

Pluralni oblici u kojima suglasnici *k, g, h* ispred *i* ne prelaze u *c, z, s* doimlju se u hrvatskom književnom jeziku doista vrlo oporo. To je i razumljivo ako se ima na umu da u tim oblicima dolazi do sibilizacije čak i kad je riječ o suglasničkom skupu *čk* (*cvrčak – cvrčci, cvrčaka, cvrčcima . . .*)²⁷ koji u singularnim padežnim oblicima ne podnosi te promjene (mačka, mačkē, mački . . .).

²⁷ Iznimka bi bila samo imenica *dečko* – pl. *dečki*, ali se pravi pluralni oblik te imenice osjeća u književnom jeziku kao kajkavizam pa se upotrebljava samo kao riječ–citat.

Nakon svega što je izneseno nameće se potreba prihvaćanja ovoga načela: Mjesna imena i prezimena ulaze u hrvatski književni jezik s dosad uobičajenom osnovom, ali mu ortoepski i deklinacijski moraju biti prilagođena, a uglavnom i s obzirom na suglasničke promjene do kojih dolazi u deklinaciji.

To načelo ne isključuje dosadašnje načelo da se kajkavsko *č* koje stoji prema štokavskom *ć* zamjenjuje tim suglasnikom (npr. *Pušča* > *Pušća*, *Trakoščan* > *Trakošćan*, *Kovačič* > *Kovačić*), a ni poneku uvriježenu iznimku (npr. *Brgudac*, gen. *Brgudca*; *Kreka*, dat i lok. *Kreki*). Ono ne obvezuje čak ni na promjenu suglasničkih skupova *pj*, *bj*, *mj*, *vj* (*Sopje*, *Izimje*, *Potomje*, *Oroslavje*) u *plj*, *blj*, *mlj*, *vlj* (*Soplje*, *Izimplje*, *Potomlje*, *Oroslavlje*) iako bi ta promjena bila poželjna.²⁸ U odnosu na dosadašnju normu i praksu njime se sugeriraju samo ove promjene:

1. a) u mjesnim imenima (i njihovim etnicima i kteticima) u kojima se izvorno javlja nepostojano *e* (*Čakovec*, *Hagenj*, *Jarek*, *Podturen*, *Tuhelj* ...) mijenja se to *e* u nepostojano *a* (*Čakovac*, *Haganj*, *Jarak*, *Podturan*, *Tuhalj* ...);

b) u prezimenima u kojima se izvorno javlja nepostojano *e* (*Tkalec*, *Režek*, *Zajec* ...) to se *e* ili mijenja u nepostojano *a* (*Tkalac*), ili smatra dijelom osnove (*Režek*, gen. *Režeka*), ili izbacuje (*Zajc*), u skladu sa štokavsko-čakavskim jezičnim osjećajem, odnosno u skladu s izborom nosioca;

2. u pluralnim mjesnim imenima muškoga roda kojima bi singularni nominativni oblik završavao na suglasnik, ali im pluralni nominativni oblik izvorno završava na *-e* (*Rašćane*, *Padene*, *Tugare*, *Mravince*, *Kučiče* ...) mijenja se to *-e* u *-i* (*Raščani*, *Padeni*, *Tugari*, *Mravinci*, *Kučići* ...);²⁹

3. u pluralnim mjesnim imenima (i u pluralu prezimena) s osnovom na *k*, *g*, *h* u kojima u izvornoj deklinaciji ne dolazi do sibilizacije (*Gornjaki*, *Bregi*, *Čehi* ...) mijenjaju se ti suglasnici ispred *i* u *c*, *z*, *s* (*Gornjaci*, *Brezi*, *Česi* ...), osim ako bi osnova završavala na suglasničke skupove *ck*, *zg*, *sh* (*Pecki*).³⁰

²⁸ Zaista, ako čak i ime glavnoga makedonskoga grada egzistira u hrvatskom književnom jeziku u obliku *Skoplje* (mak. *Skopje*), da i ne spominjem hrvatska mjesna imena *Grablje* (čak. *Grižbje*), *Povlja* (čak. *Povja*) itd., onda bi i dijalekatska mjesna imena *Sopje*, *Izimje*, *Potomje*, *Oroslavje* itd. trebala u tome jeziku glasiti: *Soplje*, *Izimplje*, *Potomlje*, *Oroslavlje* itd.

²⁹ Ta je promjena već sugerirana u Pavešićevu *Jezičnom savjetniku s gramatikom*, Zagreb, 1971, s. v. *Grižane*, gdje se kaže da je ime *Grižane* »službeno ime mjestu ... (u dijalektalnom obliku)« i da se u književnom jeziku »može upotrebljavati i normalni štok. oblik *Grižani*«.

³⁰ U nekim pluralnim mjesnim imenima mogla bi se sibilizacija izbjeći pretvaranjem kratkih oblika u duge (*Bregi* > *Brezi* ili *Bregovi*, *Vrhi* > *Vrsi* ili *Vrhovi*, itd.).

O POŠTOKAVLJIVANJU MJESNIH IMENA I PREZIMENA

Stjepko Težak

Nakon članka »Etnici i ktetici u privopisnom rječniku«¹ neki su me čitatelji Jezika upozorili da se slično kao s *Ozaljčaninom* dogodilo i s *Vukovarčaninom*. Unošenjem likova *Vukovarac* u pravopis potisnut je *Vukovarčanin*, koji je bio uvriježen u samom Vukovaru. Ivan Perić pak piše: »Posve se s Vama slažem da etnik treba pisati kako narod uistinu govori. U savezu s tim molim Vas da opišete i objavite ispravan etnik za stanovnike grada Pule. U novinama često se čita *Puljanin* – *Puljanka*, mada se sami stanovnici grada nazivaju *Puležan* – *Puležanka*. Naziv *Puljani* mnogo slični na tuljani.«

Ti i drugi primjeri nagovještaju da problem etnika i ktetika nije tako jednostavan i da ga moramo rješavati ne samo na osnovi lingvističkih kriterija nego jednako vodeći računa o povijesnim, kulturnim, psihološkim, sociološkim, političkim i drugim relevantnim činjenicama. Kako se u međuvremenu pojavio i članak Vinka Dorčića s dilemom »*baščanski* ili *baščanski?*«, a potom i opširnije razmatranje Danijela Alerića »O potrebi djelomičnoga prilagođivanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena«, smatram da je potrebno reći još koju o spornom pitanju.

U traženju odgovora na postavljeno pitanje najlakše se odlučiti za jednu od krajnosti: ili sve dosljedno poštokaviti ili u svemu poštovati izvorno stanje, tj. dijalekatske likove. Ali život je češće na strani neke zlatne sredine, koju nije uvijek lako odrediti. Čini mi se da prijedlozi I. Perića s jedne, a D. Alerića s druge strane ne idu za tom zlatnom sredinom, nego naginju k isključivosti. Priznavanje etnika *Puležanin* značilo bi usvajanje sufiksa ne samo dijalektološkoga nego i nehrvatskoga podrijetla. Alerićev pak prijedlog da se poštokave imena s nepostojanim *e* (*Tuhelj* > *Tuhalj*, *Gubec* > *Gubac*, *Zajec* > *Zajc*²), da se stari nastavak za množinu muškog roda *-e* zamijeni novim *-i* (*Pakoštane* > *Pakoštani*) te da se u imenima sa završnim velarom provodi sibilizacija (*Gornjaki* > *Gornjaci*, *Bregi* > *Brezi*, *Čehi* > *Česi*) veoma je isključiv jer u svojoj kategoriji ne dopušta nikakvih izuzetaka iako zadire u sferu koje su bliže psihologiji nego lingvistici.

Simpatična je težnja da se književni jezik što bolje usavrši, da se što čvršće ogradi od pretjeranih, anarhoidnih dijalekatskih utjecaja, ali i u takvim nastojanjima, kako se to već nejednom pokazalo, jezična stvarnost nije na strani kabinetskih kodifikatora koji zanemaruju svu njezinu složenost. I na ovo po-

¹ Jezik, XXI, str. 52–55.

² Nije jasno kako to *Zajc* ide u jezični sustav u kojem nema riječi s takvim završnim suglasničkim skupom. Otvara li to i druge mogućnosti: *Tkalec* > *Tkale*, *Jelenec* > *Jelenc*?